

Gágyor József
ÉDES KINCSEM, KIS VIRÁGOM

Gágyor József

ÉDES KINCSEM, KIS VIRÁGOM

Édesanyák könyve
Játékok ölbeli gyermekkel

Lilium Aurum
Dunaszerdahely
2006

A könyv megjelenését a Szlovák Köztársaság
Kulturális Minisztériuma támogatta

© Gágyor József, 2006
ISBN

Drága Édesanyák!

Az *Egri csillagok* írója vetette papírra a következő örök érvényű mondatot: „A virágot a napfény fejleszti ki, az emberi lelket a szeretet”. Ti, édesanyák vagytok gyermekeink ragyogó fényű napja, ölbeli gyermekeinkkel való játékaikat pedig a Ti napszívetek pótolhatatlan sugarai.

E könyvecske egy kis sugárkoszorú. Édesanyák, a Ti kezetekbe adjuk, de azért szükségképpen az édesapákhoz is szól. Hogy mi oknál fogva? Ismét Gárdonyit idézem: „A gyermeknek az Isten két kezét adott, egyik kezük az apja kezét fogja, a másik az anyját. Nem lehet ezt a láncot büntetlenül elszakítani.”

Koszorúnk varázserejű kincseket tartalmaz. A Mátyusföld talajáról szedtem fel őket, ám változataikban többségük az egész magyar nyelvterületen ismert. Egy egész közösség lelkiségét hordozzák magukban. A szavak lombsusogása mellett érezzük meg bennük a hajszálerék csodálatos erejét is!

E kis mondókák és játékdalok életünk legnehezebb óráiban is itt zsonganak körülöttünk és áthatnak, átölelnek, gyönyörködtetnek bennünket, mint távoli hangszó, mint egy régvolt tavasz vissza-visszatérő színei, ízei, bódító illata. Mint az égen átvonuló bárányszerű emléke. Hiányuk pedig elkísér bennünket, talán még az életen túlra is, ahol kárpótlást kérünk az elmaradt gyönyörökért, mint ahogy azt Szép Ernő írja *Gyermekjáték* c. versében:

*Kiállok a majd a Tejútra,
Arra visz az Isten útja.
Az ujjamat majd felnyújtom,
Majd felnyújtom,
Majd felnyújtom,
Ha elsétál a Tejúton.*

*Észrevesz az Isten engem,
Megszólalok a nagy csendben:
„Kérem én még nem játszottam,
Nem játszottam,
Nem játszottam,
Játszani szeretnék mostan.”*

Ha azt akarjuk, hogy gyermekeink boldogok legyenek, fordítsunk nagyobb gondot a családi fészkek melengető szavakkal, dalokkal, játékokkal történő kibélelésére. Úgy tűnik, mintha a szavak pázsitja, a játékok és dalok erdeje kissé zúzmarás, kissé távoli lenne. Nyelvünk nagy művésze, Móricz Zsigmond otthonára, gyermekkorára így emlékezett vissza: „Ha nem volt tüzelő, az semmi sem volt – egy soha nem hiányzott: a család szent melege. Ez olyan volt nálunk, mintha a testek fejlesztették volna ki, s minél nagyobb számú lett a család, ez a hő annál magasabbra fokozódott.” Napjainkban is áldó melegségre volna szükség. Ezt a melegséget, termékenyítő hőt pedig elsősorban Ti, testközelben élő édesanyák vagytok képesek és hivatottak megadni. Gyermekeinket a családból kell elindítanunk, hogy a távolságot legyőzzék, lehetetükkel felolvasszák a zúzmarát, hogy célba érjenek. Ne hagyjuk, hogy a rohanó élet megfossza őket a gyermekkor tündérvilágától.

A játék a gyermek „főfoglalkozása”, melynek legfontosabb mozzanata az öröm. Az öröm forrása pedig a felfedezés boldogsága, a mozgás, a cselekvés gyönyöre. Természetesen a játéknak is, mint szellemi tápláléknak, igazodnia kell a gyermeki lélek zsenge állapotához.

Örök érvényű igazságot fejez ki Kodály Zoltán megállapítása is: „Az anya nemcsak a testét adja gyermekének, lelkét is a magáéból építi fel.

Vajon mit tehetnék én még hozzá a fent idézettekhez? Szerényen csupán ennyit: a játék a kisgyermek szívének aranykulcsa. Édesanyák, fogjátok e sugárkószorús aranykulcsot, nyissátok ki vele kisgyermekünk szívének kapuját! Apukák, segítsetek nekik!

Altatók

Az altatódalt vagy bölcsődalt a kocsiban, ágyban vagy karon fekvő babának dúdolja az édesanyja, ha azt akarja, hogy elaludjon. Ha a baba kocsiban van, akkor – állandó rugóztatással – hol előretolja, hol visszahúzza a kocsit, később már csak helyben mozgatja; ha a baba a karon fekszik, akkor – állandó ringatás mellett – jobbra-balra hintáztatja, később már csak helyben ringatja, egyre lassabban, míg a kicsi el nem alszik.

A ringatás lassúbbodásával összhangban az altatót is egyre halkabban énekli, míg végül is – ha a gyermek elaludt – a ringatást is, meg az éneklést is abba-hagyja.

Népzenekutatóink állítása szerint a magyar édesanyák már a honfoglalás előtt is bölcsődallal ringatták álomba gyermekeiket. Ezt látszanak bizonyítani a dalocskákban előforduló régies ringató szavak: csicsíja, tente.

Bölcsődalaikban a mátyusföldi édesanyák általában jutalmat, ajándékot ígérnek kisgyermeküknek, hogy minél hamarább elaludjon: Hintáztató

Csi-csí-ja, ba-bus-ka, Nincs itt-hon az a-nyus-ka,
 El-ment vá-sár-ra, Hoz ne-ki bor-sócs-kát,
 Min-den-fé-le por-té-kát.

Változatok az előbbi dallamra:

Csicsíja, babuska,
Nincs itthon az anyuska,
Elment városba,
Hozd neked cuccukát,
Ingecskédre gombocskát.

Csicsíja, babácska,
Nincs itthon az anyácska,
Elment vásárba,
Fog hozni cuccukát,
□ □ |
Édes pálinkát.

Csi - csí, ha - já, ba - bus - ka, El - ment vá - sár - ra,
Nincs ott - hon a ma - mus - ka,
Hoz ne - ki - je pi - ros - ci - pőt, ta - risz - nyát,
Út - ra - va - ló kis - csiz - mát.

Csi-csí, ba-ba, ha-ná - ka,
Nincs itt - hon az a - nyá - ka,
El - ment vá-sár-ra, Ho-zott ne - ki
pi - ros ci-pőt lá - bá - ra.

Csi-csí - ja, ba-bá - ja, Nin-csen ne - ki ma-má - ja,
El-ment ne - ki vá-sár-ra, Ci-pőt hoz a lá-bá-ra.

A - ludj, a - ludj, ba - bá - ka, A lá - bá - ra kis csiz-mát.
El - ment any - ja vá - sár - ba,
Hoz ne - ki - je cu - kor - kát,

Altatódalaink általában egyszakaszosak és rövid sorokból állanak. Jellemző rájuk a gyakori becézés, az alvásra biztatás, az elköszönés.

Csi-csí, csi-csí, ha - já - já, És szé-pe-ket ál-mod-jál!

A mátyusföldi altatók egy részében a környék falvait emlegetik.

Csi - csí, ha - já, ba - bus - ka, El - ment Ga - lán - tá - ra,
Nincs ott - hon a ma - mus - ka,

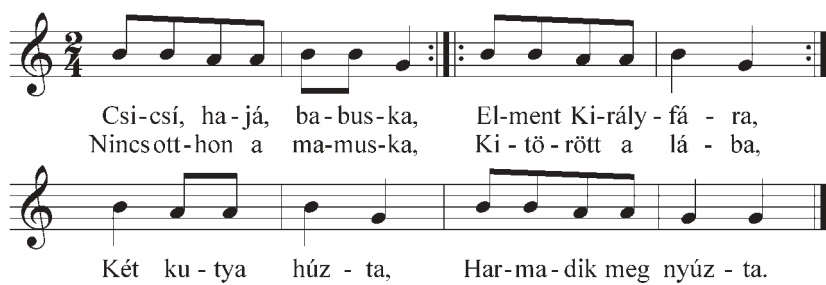
Mé - zes - pá - lin - ká - ra (v. körtepálinkára).

Csi - csí, ha - ja, ba - bus - ka, El - ment Kí - rály - fá - ra,
Nincs ott - hon a ma - mus - ka, Föl - má - szott a fá - ra,
Le - e - sett a sár - ba,

Ki - тө - rött a lá - ba.

♩

Csi-csí, ha - já, ba - bus - ka, El - ment Ki - rály - fá - ra,
Nincs ott - hon a ma - mus - ka, Ki - tö - rött a lá - ba,

Két ku - ty a húz - ta, Har - ma - dik meg nyúz - ta.

A következő altató sokkal távolabbra röppinti a gyermeki képzeletet:

Csi-csí - ja, haj - ja, Nincs ott - hon az any - ja,
El - ment Pest - re vá - sár - ra Hur - kát szá - rí - ta - ni.

Több altatódalunkban a gyermekeinknek kedves ház körüli állatokat emlegetik:

Csi - csí ba - ba, Nin - csen ma - ma,
El - vit - te a Kor - mos ci - ca.

Csi-csí ba - ba, Nin - csen pu - pa,
El - vit - te a Ju - hász - ku - tya.

1. A-ludj, ba-ba, a - lud-jál, Nyu-szi-ka is al - szik,
Es - te van a fá - lu-ban, Es - ti ha-rang hall - szik.

2. Majd ha reggel fölragyog
Isten tányérkája,
Mosolyog a baba is,
Nyuszika is rája.

Ennek változata:

A-ludj, ba-ba, a-lud-jál, Nyu-szi-ka is al-szik,
Es-te van a fa-lu-ba, Es-ti ha-rang hang-zik.

Az édesanya mindaddig énekel, míg a kisgyermek le nem ereszti szemének kis függönyét.

Ten-te, ba-ba, ten-te, A-ludj, a-ludj,
Itt van már az es-te,
szól a ha-rang, A sze-me-det hunyd le!
1. Al-szik a ba-ba, Zár-va a-ja-ka,
2. Nézd az aj-ka víg, Mi-ről ál-mo-dik?

1. É-des á-lom száll a Szem-pil-lá-i-ra.
 2. Tán az an-gyal-kák-kal Most ta-lál-ko-

zik, ba-bus-kám, A-ludj szé-pen, a-lud-jál,
 An-gyal-kák-ról ál-mod-jál.

Az álom bűbajos tündérét az édesanya a következő dalocskákkal is előcsalogathatja:

Ten-te, ba-ba, ten-te, A-ludj, é-des, a-lud-jál,
 A-ludj szí-ve-m szent-je.
 Ko-rán fel se vir-rad-jál.

Ten - te, ba - ba, ten - te,
Es - te van már, es - te.

Ten-te, ba-ba, ten - te, Jön már az en - ten - te.

Az esti harangszó, az ég boltján kigyúló fénylő csillagok, a földön viruló illatos rózsák mind-mind segítői az édesanyának, hogy gyermekét mielőbb álomba ringassa.

Ten - te, ba-ba, ten - te, A-ludj, a-ludj,
Ké - só van már es - te,

szól a ha - rang, A sze - me-det csukd be.

Ál - modj a ró - zsák - kal, An - gya - lok - nak
Ró - zsák il - la - tá - val,

Csil - lag - hin - tó - já - val.

Ten - te, ten - te, kis - ba - ba,

É - ne - kel a kis - ma - ma,

A - ludj, ba - ba, a - lud - jál,

Csil - la - gok - kal ál - mod - jál.

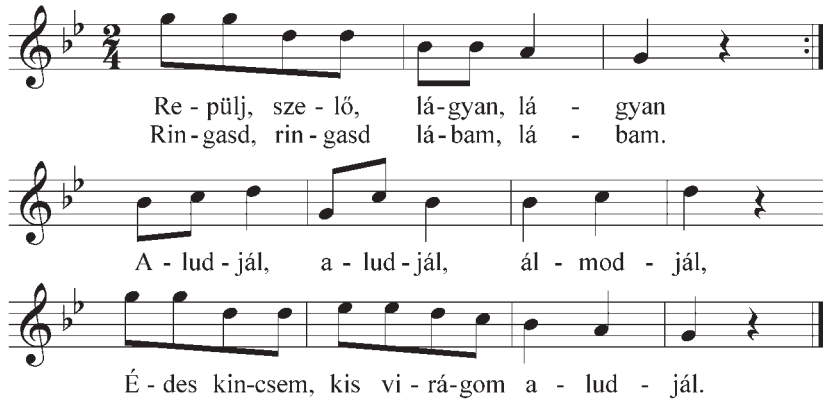
Rövidebb változatban is előfordul:

Csi - csí, ba - ba, a - lud - jál,

Csil - la - gok - ról ál - mod - jál.

Az édesanyának még a szellő is segítőjeül szegődik:

Re - pülj, sze - lő, lá - gyan, lá - gyan
Rin - gasd, rin - gasd lá - bam, lá - bam.

A - lud - jál, a - lud - jál, ál - mod - jál,

É - des kin - csem, kis vi - rá - gom a - lud - jál.

Ha felhangzik az altató jól ismert, egyszerű, megnyugtató dallama, szövege, a kisgyermek szempilláira mintha valóban rászállna az álom. Vagy talán mindez már csak múlt időben mondható el? A mai anyák már nem énekelnek altatót gyermekeiknek?

Édesanyák, drága édesanyák és nagymamák, gyermekkorunk és gyermekeink tündérei, óriásai. Legyen a szívetekbe írva: Ha nem lehetsz csillag az égen, légy mécses egy kicsiny szobában. A csillagok fénye elenyézik, de a gyermek lelki világát beragyogó mécsfény egy életen át elkísér, melegít, simogat. És fénylőbb, mint az ég legragyogóbb csillaga.

A játék és a dal édestestvérek, a béke gyermekei. A játékra is érvényes, amit Juhász Ferenc *Az éjszaka képei* c. oratóriumában így fogalmazott meg: „Itt maradunk! Az embernek élni kell tovább, és élni kell a dalnak, mert a Világegyetem szíve szakad meg, ha a dal abbamarad...”

Nem is lehet igazán boldog ember, kinek bölcsőjénél sohasem daloltak.
Móra Ferenc *Altató* c. versében benne van az ember egész élete:

Csicsíja, bubuja, én csillagom,
Bölcsődet dúdolva ringatgatom,
Két szemed álomba csókolgatom,
Csicsíja, bubuja, én csillagom!...

S ha napom süllyed az ég peremén,
Te fogod majd le az én szemeim,
S én alszom majd el a te dalodon,
Csicsíja, bubuja, én csillagom.

A baba kocsiból való kiemeléskor

Az édesanya mellett az édesapa az, akinek szívét boldog büszkeség tölti el, ha újszülött gyermekét szívéhez emelheti.

Ki ne olvasta volna már Petőfi lelkesítő sorait:

Ide, ide fiamat kezembe,
Hadd szorítsam a szívemhez őt!
Mintha volnék újonnan teremtvé,
Hogy éltemnek ifjú lombja nőtt!

A gyermek az élet folyamatossága, a múlt és a jövő közti láncszem. A játék pedig híd a felnőtt és a gyermek világa között.

Az a szülő, aki lehajol a gyermekéhez, isteni magasságokba emelkedik.

A kocsiban fekvő kisbabát a felnőtt az alábbi dalocska kíséretében emeli karjára:

I - ci - pi - ci ba - bu - ci,
A ko - sár - ból gye - re ki!

Jean Paul német író szerint a játék az ember első költészete.

Puszit adó

Mielőtt az édesanya gyermekének puszit adna, ezt mondja neki:

Egy nyuszi, két nyuszi,
Tominak (v. más) sok puszi.

Az édesanya csókja olyan, mint harmat a rózsabimbón.

Ölelgető

Amikor a baba még nem tud beszélni, de érti már, amit mondanak neki, az édesanya gyakran így szól hozzá:

– Mutasd meg, hogy mennyire szereted anyukát!

Erre a baba válaszul karjával jó erősen átöleli édesanyja nyakát.

Az édesanya meleg ölélése, forró csókja, oktató szava, s az apa okos szigorúsága, gondossága és jó példája keltik ki a gyermek lelkében a jó, a szép és a nemes csíráját.

Berregtető

Az édesanya nagyobb lélegzetvétél után száját becsukja, majd mutatóujjával ajkait veregetve a levegő útjában álló akadályt sorozatosan felpattintja. A kiáramló levegő jellegzetes „brrr”-szerű hangot ad. A kisgyermek ezt látva és hallva megpróbálja utánozni a felnőttet.

Ha próbálkozása sikerrel jár, annak nagyon örül.

Ferenczi István írja *Napsugár az iskolában* c. könyvében: „A gyermek, anélkül hogy tanítanánk, már pólyáskorában játszik a hangokkal. A gügyögés sem egyéb, mint a legegyszerűbb és legősibb formájú szójáték, amelynek titkát csak az angyalok és az édesanyák értik meg. Iskoláskora előtt, mint színes labdával, úgy játszik a kis gyermek az előtte még új szavakkal.”

Pukkantó

Az előbbi játékban leírt módon az édesanya arcának egyik felét felfújja, majd kezével arcának domborulatára üt, minek következtében a szétfeszülő ajakzáron kiáramló levegő pukkanó hangot ad. A hangra a gyermek felfigyel, s várja, hogy édesanyja ismételje meg a műveletet.

Ismétléskor az édesanya megfogja kisgyermeké kezét és segíti, hogy enyhe ütéssel ő idézze elő a várt hangot.

Később már a kisgyermek vesz a szájába levegőt, s az édesanya üt a gyermek arcára, de úgy, hogy tenyerében ott lapul a szíve.

Fejközelítő

Az édesanya – mosollyal az arcán – fejét egymás után többször is a kisbaba arca felé közelíti, közben ismételteti:

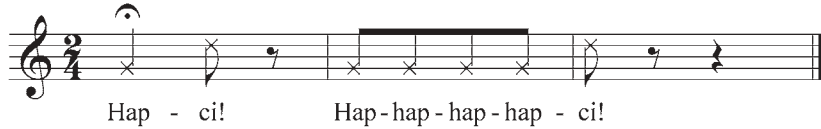

Csecs-cse ³ba-ba, csecs - cse!

Ezalatt a kisbabát az álla vagy a hóna alatt megcsiklandozza.

Tüsszentő

Az édesanya a kezében tartott virágot mély lélegzetvétellel megszagolja, közben egyet-kettőt tüsszent:

Aztán a virágot a kisgyermekkel is megszagoltatja, majd ő szagolja meg, újra ötüsszent, s ezt néhányszor megismétli.

Rövid idő múlva a kisbaba boldogan utánozza az édesanyját, s a kezébe adott virágot szagolgatva vidáman tüsszentget.

Szélfújó

Az édesanya ráfúj a kisgyermek arcára vagy a hajára, és ezt mondja:

– Fúj a szél!

Egy-egy játékos mozdulat a felnőtt számára jóformán semmiség, ám a kisgyermeknek számára öröm és gyönyörűség.

Rejtegetők

Az édesanya kihúzza a kisbaba szájából a dudlit, a háta mögé dugja, és így szól:

A baba riadtan néz az édesanyjára, aki erre a dudlit visszanyomja a szájába. Néhányszori ismétlés után a baba már várja, hogy édesanyja kivegye, illetve visszategye szájába a dudlit.

Hasonló játék, amikor az édesanya valamilyen kis tárgyat vesz a tenyerére, s a gyermek felé mutatva ezt mondja:

– Volt.

Ezután tenyerét összezárja, és így szól:

– Nincs.

Pancsoló

A kisbaba számára a fürdetés is játék, az édesanya pedig a játszótárs.

A baba fürdetésekor az édesanya ezt énekli:

Pan-csi, ba - ba, pan - csi! Pan-csi, pan-csi, pan-csi pan-csi!

A dalocska első részében az édesanya a kisbaba kezével negyed értékekre csapkodja a víz felszínét; a nyomatékosan kezdett és egy lélegzetvétellel mondott, egyre halkuló második részben a víz csapkodása meggyorsul.

A biztatás még a kisbabának is jólesik:

Pan - csi, pan - csi, pan - csu - li!

Nemsokára a kisbaba az ismert dalocskát meghallva csöppnyi kacsóival már magától is verdesi a vizet.

Fürdető

Az idősebb kisbabának az édesanya fürdetéskor a következő versikét mondja:

□ □ □ □
Ki hallott már ilyen furcsát,
Megfürdették a kis Julcsát.

□ □ □ |
Oly fekete lett a víz,
Akárcsak a szilvaíz.
Hogy mitől lett fekete?
Nem mondom meg, mondd meg te!

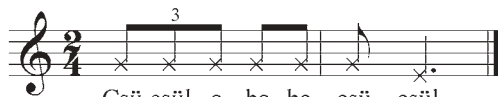
A meleg víz a gyermek testét, a meleg szavak pedig a lelkét simogatják.

A játékos, tréfás mondókák – rövid, ritmikus szövegeikkel – egyúttal az irodalmi élmény kezdeteit is jelentik.

Csücsültető

A gyermekhez vezető legegyszerűbb, legegyszerűbb és legközelebbi út a játék.

A kisbabát az édesanyja a következő dalocskával biztatja, hogy szilárdan megüljön:

Csü-csül a ba-ba, csü - csül.

Álltatók

Ahogy a kisbaba nő, nődögél, egyszer csak elérkezik az idő, amikor lábaival is birtokába akarja venni a világot.

Ebben az óriási küzdelemben a szülők és nagyszülők gyermeküknek, kis unokájuknak az álltató és jártató játékokkal adhatják a legnagyobb segítséget és örömet.

Az édesanya megfogja a jární tanuló kisgyermek kezét vagy derekát, s az alábbi dalocskát ismételve próbálja őt elengedni:

Á - csi, ba - ba, á - csi!

Ha a kisbabának sikerül megállnia, édesanyja boldogan újságolja:

Áll a ba - ba, áll, Mint a gyer - tyá - szál.

Esetleg ezt énekli:

Áll, áll, Is - ten - ke ba - bá - ja.

Jártatók

Kaffka Margit a *Petike jár* c. versében arról az édes-büszke anyai érzésről ír, amit akkor érez, amikor gyermeke megteszi az első lépéseket:

Még fogja erősen az asztallábat,
 És nyitva az ajka és úgy kipirul!
 Hős emberi lázzal, tüzes akarással
 E rózsarügyecske megállni tanul.
 Most-most! Elhagyja, és indul előre...
 Hogy csetlik-botlik, mily tévedező!
 Tip-top! S aprózva, közben megállva
 Koppan vitézül a törpe cipő. –
 Már ideér. Most nyújtja a karját.
 „Csak lassan, okosan, Peti fiam!”
 Megered szaporán, – elesni nem ér rá,
 Előrehajlik – s az ölembe' van.

Bizonyára így van ez a többi édesanyával is. Erről tesznek tanúságot a jártató dalocskák.

Az édesanya jártató tanuló kisgyereket karnyújtásnyira teszi le, dicséri őt, hogy megállt, közben hívogatja is:

Áll a ba - ba, áll,
 I - de is ta - lál.

Máskor meg az édesapa a kisgyereket – a hóna alatt tartva – leállítja a földre, az édesanya pedig pár lépéssel a gyermek előtt leguggol, karjait kitarja és így biztatgatja a kicsit:

Jár a ba - ba, jár,
Mint a kis - ki - rály.

S az út végén a „kiskirály” édesanyja biztosságot nyújtó karjaiba omlik, hogy ott erőt merítve a „nehéz” útra visszamenjen az édesapjához.

Sétáltatók

Az édesanya gyermekét kézen fogva sétáltatja, miközben ezt énekli:

Sé - tá - lunk, sé - tá - lunk, Egy kis domb-ra
le - csü - csü - lünk, Csüccs!

A dalocska végén mindketten leguggolnak, majd előlről kezdik az egészet. Kettesben nagyon szép, de hármásban, apuval is, talán még szebb és örömkeltőbb.

Hasonlóan nagyon kedves játék csukott szemmel járkalni. A kisgyermek megfogja az édesanyja kezét, vagy belekapaszkodik a ruhájába, a szemét behunyva hagyja, hogy anyukája tetszés szerinti irányba vezesse őt. Időnként letérnek az útról, kanyarognak jobbra-balra, néha-néha valaminek „véletlenül” nekimennek, aminek a kisgyermek végtelenül örül.

Jellemző a gyerekekre, hogy mindentől mindent tud csinálni. Hátról belekapaszkodik az édesanyja szoknyájába, s máris kész a „vonat”.

A vonat elindul. Az édesanya bal lábával előrelép, egy időben bal karját is előrenyújtja, aztán jobb lábával lép előre, egy időben bal karját könyökben behajlítva visszahúzza, s helyette jobb karját nyújtja előre. A ritmusnak megfelelően a vonat pőfögését is utánozzák:

Zs! Zs! Zs! Zs! Zs! Zs! Zs! Zs!

Hogy a vonat hosszabb legyen, a testvérek is egymásba kapaszkodhatnak. Addig kanyarognak összevissza, míg meg nem unják.

Régi bölcsességet fejez ki a következő mondás: Lássam, hogy bánsz a kismemberekkel, s megmondom, hogy nagy ember vagy-e.

Vigasztaló

Ha a kisgyermek megüti magát vagy kisebb sérülés éri, ma már inkább csak a nagymamája a következő mondókéval vigasztalja őt:

| |
Háj, báj,

┌───┐ |
Kutyának nem fáj,
Marikának (v. más) fáj!

Ezután megpuszilja a fájó helyet, és már nem is fáj.

Ha néha nem is világos, hogy egyes mondókák vagy dalocskák miről szólnak, elbűvölik a kisgyermeket, kellemes érzéseket keltenek benne. Ha alaposabban megvizsgáljuk őket, akkor egy részüknél kiviláglik a mágikus, rituális eredet, régi varázsszövegek töredékeit fedezhetjük fel bennük. Nagyon jól rávilágít erre a játékot jelentő német Spiel szó angol megfelelője, a spell, mely varázst jelent.

Öltöztető

Ha öltöztetéskor az édesanya azt akarja, hogy kisgyermeke megforduljon, ezt mondja neki:

Fordulj, bolha, ne nevedsz,

Mert ha nevedsz, megverlek!

Híába a szebbnél szebb ruhák, a tápláló ennivaló, ha hiányzik az édesanya hangjának melege, szavainak megnyugtató varázsa. Nélküle ki sem fejlődik vagy sivárabb marad a gyermek érzelmi világa, szegényes marad szókinccse.

Kézbillegtető

A kisbaba számára nagy öröm forrása lehet az is, ha édesanyja átfogja a kis kacsóját, majd ide-oda rázogatja.

Hát még ha ugyanez dalocskával is párosul!

Az édesanya gyermekét arccal maga felé az ölébe ülteti, s az alábbi dalocskát négyed értékeire enyhén mozgatja őt:

Kis - ka - csa für - dik fe - ke - te tó - ba,
Any - já - hoz ké - szül Len - gyel-or - szág - ba.

Míg a ká - csát el - haj - tot - tam, Kár, kár, kár!
Két pár csiz - mát el - kop - tat - tam,

Az ének végén a kisgyermek kezét csuklójánál fogva le s fel mozgatja.

Búcsút integető

Az édesanya csuklóban megfogja a kisbaba kezét, s le-fel rázogtatva tanítja a gyermeket búcsút inteni. Közben ismételteti:

Később a kisbaba – ha a felnőtt felszólítja, vagy ha a távozó személy integet neki – már önállóan is „pápázik”.

Kézforgató

Az édesanya – karját derékszögben behajlítva – két kezét maga előtt egymás körül forgatja, s közben ezt mondja:

□ □
Varga, varga,
Varga, varga,

| †
Sicc!

A kisgyerek örül, ha sikerül neki az édesanyját utánoznia.

Bújócska

Az édesanya ajtó (v. más) mögé áll, majd fejét előrenyomva így szól az ajtó (v. más) túlsó oldalán álló kisgyermekhez:

Ku - kuccs!

Ezt ismételve a kisgyermek is hasonló módon fejét hol hátrahúzza, hol előrenyomja. Amikor az édesanya és a kisgyermek pillantása találkozik, a gyermek örömeiben nagyokat nevet, aztán a nevetést abbahagyva fejét ismét hátrahúzza.

Kabainé Huszka Antónia írja *Gyermekeink játéka* c. könyvében: „A játékra hívás már a kicsi babánál elkezdődik. Repdeső mozdulattal, apró sikongatással hívja anyját, apját. Ölelés, odabújás, a mama, papa arcának, ruhájának tapogatása, a kukucs-játék az, amihez társat keres. Szeretsz? Szeretlek! Védj meg! Megvédlek! Ez a lényege a közös játéknak, ezt a biztonságot keresi, erre akar választ.”

Fogócskák

Az édesanya – huncut mosollyal az arcán – kergetni kezdi a kisgyereket, s közben egy lélegzetvétellel – nyomatékosan kezdve, majd a végén elhalkulva – ezt kiáltja:

– Megfoglak, megfoglak, megfoglak!

A kicsi kacarászva menekül, az édesanya pedig hol elkapja őt, hol meg futni hagyja. A sikeres menekülések örömmel töltik el a gyermek szívét, de ha el is kapja őt az édesanya, ölelő karjaiban is boldogságra talál.

Más esetben a kisgyermek a fogó, az édesanya pedig a futó. A játékra az édesanya szólítja fel a gyermeket:

– Fogjál meg!

Az anya apró léptekkel fut a gyermek előtt. Bevárja, majd mielőtt az megfoghatná, az utolsó pillanatban újra elfut.

Néhányszori ismétlés után végül is az édesanya hagyja, hogy a gyermeke megfogja.

Hangremegtető

Az édesanya térdére ülteti a kisgyereket, és felszólítja, hogy meséljen valamit vagy énekeljen.

Amikor a gyermek a felszólításnak engedelmeskedik, az anya – lábát fel-le mozgatva – lovagoltatni kezdi, mire a kisgyerek hangja szaggatottá válik.

A szokatlan hangra a gyermek felfigyel, és jót mulat rajta.

Zümmögő

Az édesanya nagyobb lélegzetvétel után száját becsukva az orrán keresztül engedí kiáramlani a levegőt, közben zümmögésszerű, hosszan elnyújtott hangot hallat.

A kisgyermek ezt is megpróbálja utánozni.

Gágogó

Az édesanya arccal maga felé az ölébe ülteti a kisgyermekét, és énekelve meséli neki:

A rá - tó - ti le - gé - nyek, Nem jól fog - ták
Li - bát lop - tak sze - gé - nyek.

a nya - kát, a nya - kát, Sej de a nya - kát,

El - gá - gin - tot - ta ma - gát: Gá!

A dalocska végén kissé nagyobb hangerővel és elnyújtva a gyermek fülébe gágint, minek az végtelenül örül és várja, hogy édesanyja újra énekelje a tréfás történetet. Bizonyos idő múlva már ő is mondja: Gá!

Meleget fújó

Az édesanya tréfás mosoly kíséretében ezt mondja gyermekének:

– Gyere, adok injekciót!

Aztán egy nagy lélegzetvétel után rányomja száját a gyermek testének valamely részére – rendszerint a vállára vagy a hátára –, s a ruháján keresztül hosszan fújja rá a levegőt.

A gyermek a fújás helyén egyre nagyobb hőséget érez, mintha a doktor néni vagy bácsi „injekciót” adott volna neki.

Fütytel helyettesítő

Az édesapa megkérdezi gyermekétől:

- Tudod, mi az a töpörtyű?
- Mi az?
- Hát töpör – mondja az apa, s a szó befejező szótagját fütytel helyettesíti. A gyermek igyekszik a szülőt utánozni, ám próbálkozása a legtöbbször nevetésbe fullad.

Táncoltatók

Az édesanya járni tanuló kisgyermekének megfogja mindkét kezét, s az alábbi dalocskát énekelve „táncoltatja” őt:

Tan - ci, ba - ba, tan - ci!

Néha egy-egy nagyobb lélegzetvétellel mondott biztató felszólítás követi a dalocskát: No, tanci, tanci, tanci!

Az egy helyben álló gyermek a dalocska ütemére térdeit enyhén behajlítva testét le-fel mozgatja, vagyis „táncol”.

A valamivel idősebb kicsit édesanyja már a következő dalocska ütemére táncoltatja:

Ci - ni - ci - ni mu - zsi - ka, Jobb - ra dül, Bal - ra dül,
Tán - col a kis Zsu - zsi - ka (v. más)

Tü - csök ko - ma he - ge - dül.

Természetesen közben jobbra dőlnek, aztán balra. Gyakran a játék végén is azt csinálják, de ekkor már a kacagástól.

Hasonló játék, amikor az édesanya az alábbi dalocskát énekelve felsőtestével jobbra-balra kileng, s ezzel utánzásra készíti a kisgyereket:

Brummog, brummog a med-ve, Mert nincs ne - ki jó ked-ve.
Ha jó vol - na a ked-ve, Nem brummog-na a med-ve.

S végül még egy táncoltató. Az édesanya leguggol a kisleányához, megfogja mindkét kezét, s az alábbi párbeszédet kezdeményezi:

- Kati (v. más), tudsz táncolni?
- Nem tudok.
- Tudsz énekelni, Kati?
- Nem tudok.

Az anya biztatására a kislány mégis énekelni kezd. Ha az éneket befejezi, az édesanya az alábbi dalocskát énekelve, ennek ritmusára megtáncoltatja:

Lá-tod, Ka - ti, hogytu-dó, Te csak min-dig ha-zu-dó.

Rég megállapított tény, hogy a játékra olyan elemi szüksége van a gyermeknek, mint a többi alapvető, a természetes életben nélkülözhetetlen dologra: tiszta levegőre, szennyezetlen vízre, talajra és őszinte szóra.

Háton hordozók

Milyen nagy az öröm, ha a játékba az apuka is bekapcsolódik!

Az édesapa gyermekét a hátára emeli. A gyermek kezével apja nyakába, esetleg hajába kapaszkodik, lábával átkulcsolja derekát. Az apa biztonságból megfogja a lábait. Ily módon le-fel járkál gyermekével, közben ismételve ezt éneкли:

Kol-dus-ká-sát ve-gye-nek! Bü-dös a ká-sa, bü-dös.

A körülállók a gyermek fenekére ütnek, vagy megcsiklandozzák azt, ezzel jelzik, hogy vettek a kásából.

A kisgyerek pedig örül, kacag, sikongat.

A dalocska változata:

Ká - sát ve-gye-nek! Do-hos a ká - sa, do-hos!

Ugyanezt a játékot az édesapa a következő dalocskával is játszhatja:

Sót ve - gye-nek!

Lábfejen hordozó

A szülő a kisgyereket arccal maga felé fordítva ráállítja a lábfejére úgy, hogy a kisgyermek jobb lába a szülő bal, bal lába pedig a szülő jobb lábfején legyen. A gyermek kezét vagy vállát fogva addig lépdél így a gyerekekkel, míg azt a játékot meg nem unja.

Előrelendítők

Az édesanya és az édesapa két oldalról megfogják gyermekük kezét, s az alábbi dalocska negyed értékeire folyamatosan előrelendítve jártatják őt, míg végül a dalocska utolsó szavánál egy „óriásit” lendítenek rajta.

Zsipp - zsupp, ken - der - zsup, Ha meg - á - zik,
ki - dob - juk, Zsupp!

Közben nagyon vigyáznak, hogy a műveletet egyszerre végezzék, nehogy a kisgyermeknek meghúzódjon a karja.

Máskor, miközben a gyermeket fölemelik és előrelendítik, a harangok szavát éneklük:

Bim - bam, Bim - bam, Bim - bam.

Esetleg csupán ezt mondják:

Hó - rukk!

Az első szótagok elhúzva a gyermeket néhány lépésnyire előreviszik, a második szótagra pedig leteszik.

Magasba dobáló

Szabó Lőrinc írja *Lóci óriás lesz* című megkapóan szép versében:

És ijesztő volt odalentről,
hogy olyan nagyok a nagyok,
hogy mindent tudnak és erősek
s én gyöngé és kicsi vagyok.
Minden lenézett, megalázott,
és hórihorgas vágy emelt
– föl! föl! – mint az első hajóst, ki
az egek felé szárnyra kelt.

A szülő irratlan kötelessége, hogy időnként feloldja a közte és gyermeke között feszülő „ijesztő” távolságot. Ezt kétféleképpen teheti meg: vagy lehajol hozzá, vagy a magasba emeli. Szép példát találunk erre Móricz Zsigmond *Életem regénye* c. művében: „Ha édesapámnak jókedve volt, mindnyájan csak az ő ágyába könyörögtünk. Hogy dobált bennünket a levegőbe és kacagott nekünk és olyan volt, mint egy életisten, aki a legdrágább gyümölcsben tobzódik, a gyermekeiben.”

A magasba lendítés kísérő szava a már előbbi játékban leírt „Hó-rukk!”

A gyermek fél a hirtelen helyzetváltozástól, a zuhanástól, mégis hangosan kacag, amikor a szülő úgy tesz, mintha leejtené. Élvezi a pillanatnyi bizonytalanságot, mert tudja, hogy ezt mindig az átölelő karok biztonsága követi.

Felismerő

Az édesanya a kisgyermek háta mögé lopakodva tenyerével befogja a szemét, és elváltotatott hangon megkérdezi:

– Találd ki, hogy ki vagyok!?

Ha a kisgyermeknek sikerül kitalálnia, arca az örömtől felragyog.

Félreküldő

Ha valamilyen okból kifolyólag a kisgyermek útban van, a szülő a következő dalocskával figyelmezteti őt, hogy menjen félre az útból:

The musical notation is written on a single staff in treble clef with a 2/4 time signature. It consists of two measures. The first measure contains a quarter note on G4, followed by a dotted quarter note on A4. The second measure contains a quarter note on B4, followed by a quarter note on C5, and a quarter note on B4 with a fermata above it. The lyrics 'Tü - tú, jön a vo-nat!' are written below the notes.

Tü - tú, jön a vo-nat!

Etetgetők

Mielőtt a kisgyermek szájába adnának valamit, ezt mondják neki:

┌ ┌
Csukd be szemed,

┌ |
Nyisd ki szád,

┌ ┌
Kapó bele

┌ |
Piskótát!

A gyermeknek teljesítenie kell a mondókában kifejezett parancsot.

Csak a játék befejeztével nézheti meg, mit adtak a szájába.

Máskor meg az édesanya, mielőtt a gyermek szájába adná a cukorkát (gyümölcsöt, dudlit stb.), az alábbi mondókát mondja:

┌ ┌
Cigány-bigány,
Mi lóg a fán?
Túrón csikmák,

┌
Kapt be,

| }
Hamm!

A mondóka első és harmadik soránál megérinti a gyermek orrát és állát, a második sornál a jobb arcát és a bal arcát, a negyedik sornál a cukorkát a gyermek szája elé tartja, az ötödik sornál pedig a szájába adja.

A mondóka alábbi változataiban soronként az orrát, állát – jobb arcát, bal arcát érintések váltják egymást:

□ □
 Ádám, Éva,
 Túrós csikmák,
 Kapd be, cigány,

| ✂
 Hamm!

□ □
 Ádám, Éva,
 Két szem szilva,
 Meg ne egyed
 A suvikszot,
 Cigány mondja:

| ✂
 Hamm!

A következő játék célja az, hogy a hosszúra nyúló evési időt lerövidítse, s egyben fokozza a gyermek étvágyát is.

Az édesanya az evés megkezdésekor így szól:

– No, majd meglátjuk, ki lesz az angyal!

Aki az evést a leghamarább fejezi be, arról kijelenti:

– Ági (v. más) az angyal.

Esetleg a kisgyermek mondja önmagáról:

– Én vagyok az angyal.

Aki nem igyekszik eléggé, azt a többiek figyelmeztetik:

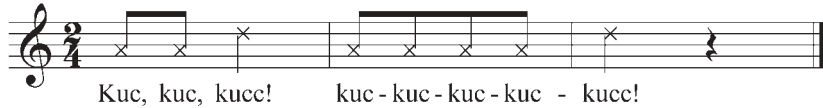
– Te leszel az ördög!

Aki a évésben az utolsó lett, arról ezt mondják:

– Jutka (v. más) lett az ördög!

Hátba ütögető

Ha a kisgyermek erősen köhög, például ha az ennivaló „cigányútra tévedt” nála, édesanyja háromszor vagy ötször gyorsan a hátára üt, közben ezt mondja:

A hátba veregetést néhányszor megismételve a játékos segítség eredménnyel jár.

Kopogtató

Szöveg, ritmus, dallam, mozdulat egysége jellemző az ölbeli gyermekeinket vidámító mondókákra. A kisgyermek által végzett mozdulatok tulajdonképpen a felnőttek világában szokásos tevékenységből származnak, mint például az alábbi dalocskában is, mellyel az édesanya a kezével valamin kopogtató gyermeket biztatja a kopogtatás folytatására:

Kipp - kopp, ka - la - pács, Üsd a va - sat, kis - ko - vács!

Lábasdí

Az édesanya a kisgyermek talpára mutatóujjával egy „patkót” rajzol, majd négy-öt helyen megböki a patkó azon részeit, ahova a „szögek” kerülnek; végül néhányszor kissé erősebben tenyerével ráüt a gyermek sarkára, mintegy utánozva a szögek beverését. Közben ezt mondja:

Itt a patkó,
Itt a szögek,
Durr, durr, durr!

Azt, hogy ebben a játékban a patkoló kovácsok ma már nem mindennapos tevékenysége él tovább, talán mondanunk sem kell.

Fenekveregető

Az édesanya a kisgyermek fenekét ütögetve a következő mondókát ismételteti:

Dobol a dobos,

Bumm-bumm-bumm!

A játékban az egykori községi dobos (kisbíró) emléke maradt fenn.

Testre csapó

Az édesanya a kisgyermek saját maga által nem vagy csak kevésbé látható testrészére (pl. fejére, vállára stb.) mutat, és ezt mondja:

– Itt egy légy!

Aztán enyhén odacsap. Persze ismétléskor a gyermek már észreveszi a turpisságot, és nem hagyja magát bántani.

Tapsoltatók

Az édesanya gyermekét a térdére ülteti, a kezét fogva az alábbi dalocska ritmusára tapsoltatja:

Tap - si, ba - ba, tap - si, Pi - ros csiz - mát, ha - ris - nyát,
Mit fog ma - ma hoz - ni?

Ab - ba fog a kis Á - gic - ka Fut - ni, fut - ni, fut - ni, fut - ni!
(v. más)

Pi - ros csiz - mát, sár - ga ci - pőt, Ab - ba fo - gunk fut - ni.

Tapulinki-tapsi,
Mit fog anyu hozni?

Pi - ros ci - pőt, pi - ros csiz - mát, Ab - ba fo - gok jár - ni.

Tapsi, baba, tapsi,
Mit fog Évi (v. más) kapni?
Piros csizmát, harisnyát,

Ab - ba fog majd fut - ni.

További változatok:

Tap - si, ba - ba, tap - si, Pi - ros csiz - mát, pa - pu - csot,
Mit fog ma - ma hoz - ni? A ha - já - ba szép csa - tot.

Tap - si, ba - ba, ta - pu - li.
Ta - pu - lin - ki ta - pu - li.

Tap - si, ba - ba, tap - si,
Ta - pu - lin - ki tap - si!

A kisbaba számára a taps a testi közelséget is jelenti. Repeső örömmel tölti el kis szívecskéjét az alábbi tapsoltató verseike is:

□ □ □ |
Süti, süti pogácsát,

| □ □ | □ □
Apjának, anyjának,

□ □ □ □
Tejbe-vajba az apjának,
Sóba-vízbe a dadának.

Kedves játék az is, amikor az édesanya jobb kezével megfogja a gyermek bal kezét, bal kezével pedig a gyermek jobb kezét, úgy tapsoltatja, miközben időnként – a gyermek saját kezével – mindkét oldalról enyhén arcul üti. Közben az alábbi szöveget mondja:

□ □ □ |
Tapsí, tapsí, tapsí (stb.), taccs!

Arcmutogatók

Az édesanya mutatóujjával sorra megérinti a kisgyermek arcának egyes részeit – homlokát, két szemét, jobb és bal orcáját, a száját –, és ezt mondja:

Itt van egy oltárka,
Itt van két gyertyácska,

Itt van két váncoska,
Itt van egy sekrestyécske,

Azon van egy ajtócska,

Arra jön ki a papocska,

Csingilingi, orrocska!

A mondóka végén hüvelyk- és mutatóujjával gyöngéden megrázza a kisgyermek orrát.

A játék egy másik változatában az édesanya hüvelyk- és mutatóujjával sorra megérinti a kisgyermek jobb és bal halántékát, szemét, orcáját, valamint szájának két oldalát, közben az alábbi szöveget mondja:

Itt az oltár...
Itt a két gyertya...
Itt a vánkos...
Itt jön ki a papocska...
Csingilingi, orrocaska!

Természetesen a gyermek orrának megrázása most sem maradhat el.

A befejező rész további változata, amikor az édesanya az orcák érintése után a kisgyermeknek nem a száját, hanem a állát érinti meg, s innen a hüvelyk- és mutatóujjal a száj felé aprókat lépdelve a következő szöveget mondja:

Amikor a szájhoz ér:

Itt meg be a papocska,
Kiveszi a csöngőt...

S végül két ujjával jól megrázza a kisgyermek orrát:

Csingilingi!

Hasonlóan Kedves a következő játék is. Az édesanya felszólítja gyermekét, hogy csukja be a szemét és a száját. Ezután az alábbi történetet meséli:

Hazamegyek,
Kinyitom az ajtót,
Kinyitom az ablakot,
Kisöpörgetek,
Becsukom az ablakokat,
Becsukom az ajtót,
Csavarok egyet a kulcson,
És elmegyek hazulról.

Közben – a befejező mondat kivételével – minden sornál megjártssza, amit mond: hüvelyk- és mutatóujjával a gyermek mellétől a szájáig aprókat lépdel, lehúzza a gyermek ajkát, felhúzza mindkét szemhéját, meghúzgálja a haját, lecsukja a gyermek szeméit, visszanyomja az állát s végül gyengéden megcsavarja az orrát.

Végtelenül tud örülni a kisgyermek

Az édesanya az alábbi mondóka első négy szavára sorra megérinti a gyermek arcának egyes részeit – először a homlokát, utána arcának jobb oldalát, bal oldalát, majd az állát –, a második sor szavainál pedig mutató- és hüvelykujja közé véve megrázza a kisgyermek orrát, s végül háromszor enyhén a gyermek orrhegyére koppint:

□ □ □ |
Cukor, kávé, tea, rum,

□ □ ♪ ♪ ♪ ♪
Csingilingi, bumm-bumm-bumm!

Ennek változata, amikor az édesanya az alábbi szavakat mondva sorra rámutat a kisgyermek homlokára, állára, jobb arcára, bal arcára:

□
Tea,
Kávé,
Cukor,

|
Rum,
Bumm!

A mondóka végén tenyerével enyhén a gyermek orrára üt.

Arcsímogató

Az édesanya – az alábbi játékszövegre – a kisgyerekeknek az arcát először az egyik oldalon, aztán a másikon, vagy kétoldalról egyszer megsimítja, s a „taccs”-ra kis pofont ad:

□ □ |
Círó-maró, taccs!

Hajhúzigáló

Az édesapa a kisgyerekeknek egymás után néhányszor gyengéden meghúzza a haját, s a húzás pillanatában mindig füttyent egyet. A hajhúzás és a füttyező rendszeres egybeesése a gyermekben azt a csalóka érzést kelti, hogy ez utóbbi az előbbi következménye. Az édesapa ezt a gyermeki gondolatot meg is erősíti:

– Füttyül a hajad!

Erre a kisgyerek is megráncigálja a haját, de hiába; csalódottan néz, mert a füttyező csak nem akar hallatszani.

Hajban turkáló

Az édesanya ujjaival a kisgyermek hajában turkál, és ezt mondja:

– Bolha van a fejedbe’!

Néha egy-egy pillanatra a turkálást félbeszakítja; ilyenkor a bolha szétnyomását kísérő hangot utánozva körmével pattint, és így szól:

– Itt is van egy! Itt is!

Homlok-összekoccantók

Az édesanya homlokát a mondóka szövegének ritmusára a gyermek homloka felé hajtogatja, míg a két homlok enyhén össze nem koccan:

Bá-rány, bá-rány, bucc!

Ha az anya homlokát fejcsóválással közelíti a kisgyermek arcocskája felé, ennek megfelelően a mondóka hangjainak időtartama is megváltozik:

Bá - rány, bá - rány, Bucc!

Más alkalommal az édesanya a kisgyereket arccal maga felé a térdére ülteti, a kezénél fogva magához húzza, hogy homlokukat összekocantsák, majd visszaengedi, és ismét maga felé húzza, hogy homlokuk összekocantását megismételjék. Minden a mondóka első sora alatt történik. A mondóka második és harmadik sorának mondása közben az anya a kisgyereket lovagoltatja, a befejező negyedik sor alatt pedig az első sor játékát ismétlik meg.

A játék mondókája:

| □ |
Bucc, baba, bucc,

□ □ □ |
Kapsz kalácsot, mézeset,
Friss tejecskét, édeset,

| □ |
Bucc, baba, bucc!

Karon hintáztatók

Az édesanya a karjára vett vagy a kocsiban fekvő kisgyerekeknek – miközben ütemesen hintázza – a következő dalocskát énekelgeti:

Hin - ta - pa - lin - ta, É - des ki - csi bo - ga - ra.

A fenti dallamra:

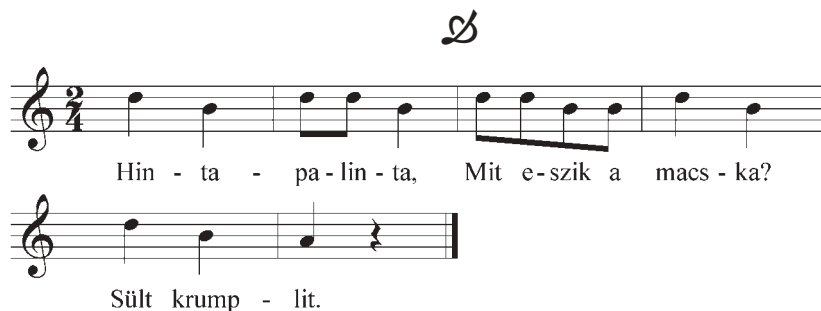
Hinta-palinta,
Sárga lábú kiskutya.

Hin-ta, hin-ta, pa-lin-ta, A-ra-nyos kis To-mi-ka.
(v. más)

Hi-rin - na - ba-run - na, Ka-rá-cso-nyi Ka-tus-ka.

The image shows two staves of musical notation in 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of the song, with lyrics underneath. The second staff contains the melody for the second line, also with lyrics underneath. A decorative flourish is placed above the first staff.

Hin - ta - pa - lin - ta, Mit e - szik a macs - ka?

Sült krump - lit.

A szókincs a fának a lombja, a dal pedig virág a lombok között. Törődjünk vele, hogy a felnőtté válás útján gyermekeink lombos, virágos fák alatt haladjanak.

Lábfejen hintáztató

A székre vagy egyéb ülőalkalmatosságra telepedett szülő arccal maga felé a lábfejére ülteti a gyermeket, megfogja két kezét, és lábát ütemesen emelgetve hintáztatja őt. Közben hintáztató dalocskát énekel.

Hintázók

A hintában ülő kisgyermeknek éneklük, miközben a hinta ide-oda repül:

Hin - ta - pa - lin - ta, Ben-ne ül az Á - gi - ka.
(v. más)

Változatok a fenti dallamra:

Hinta-palinta,
Tíz krajcárért paprika.

Hinta-palinta,
Karácsonyi kis hinta.

Hin - ta - pa - lin - ta, Ka - rá - cso - nyi kis - ku - tya,
Föl-má-szott a bod-za - fá - ra, Ki - tö - rött a job-bik lá - ba.

Hin - ta - pa - lin - ta, Mind le - po - tyog a szil - va,
Sze - di, sze - di Pi - ros - ka, Ne - ked is ad be - lö - le.

Hin - ta - pa - lin - ta, Szé - pen szó - ló pa - csir - ta,
Lökd meg paj - tás a hin - tát, Ér - jem el a pa - csir - tát!

Hin - ta - pa - lin - ta, Ré - gi Du - na, kis ka - to - na,
U - gorj a Du - ná - ba!

Egy ü - veg al - ma, Há - rom ü - veg al - ma,
Két ü - veg al - ma,

Négy ü - veg al - ma, Ha - to - dik - ba
Öt ü - veg al - ma,

be - for - dult a kis ki - rály - né lá - nya.
Ho - vá, ho - vá, kis ki - rály - né lá - nya?

Szórt sze - de gedt - ni, Szi - tát kö - tö - get - ni.

Mi - nek az a szi - ta? Mi - nek az a liszt?
Lisz - tet szű - rő - get - ni.

Ke - nye - ret süt - ni. Mi - nek az a ke - nyér?
Gye - re - kek - kek ad - ni.
Mi - nek az a gye - rek?
Is - ko - lá - ba jár - ni.

Mi - nek az az is - ko - la? Hogyne le - gyen os - to - ba!

Változatok:

Egy, kettő, három, négy,
Te kisleány, hová mész?
Zöld erdőbe virágért.
Minek az a virág?
Szitát kötögetni.
Minek az a szita?
Tejet szűrögetni.
Minek az a tej?
Vajat köpülgetni.
Minek az a vaj?
Aranykocsit kenégetni.
Minek az az aranykocsi?
Márványkövet hordogatni.
Minek az a márványkő?
Kis palotát építeni.
Minek az a kis palota?
Sok szép játszó gyermeket beléhelyezni.

Egy aranyalma,
Két aranyalma,
Három aranyalma,
Mit álmodtál az éjjel?
Azt álmodtam az éjjel,
Hogy az Isten tehénkéje
Megborjazott az éjjel.
Milyet?
Tarkát-barkát.
Tartsa Isten továbbig is,

Száz szekér szénával,
Száz veder vízzel,
Rúgj föl a gerendába!

Hinta-palinta,
Mit eszik a kismacska?
Sült krumplit.
Egyet üt a láda,
Kettőt,
Hármat,
Négyet,
Ötöt,
Hatot,
Hetet,
Nyolcat,
Kilencet,
Tízet üt a láda.
Lé, lé, lé,
Ecetes, savanyú borsólé,
A hintáról lefelé!

Egy láda csattanik,
Két láda csattanik,
Harmadikban ül a kiskirály,
Zibet-zabot a lovának,
Gyöngykoszorút a lányának.

A hinta a gyermek szárnya, a távolodások és visszaérkezések sorozata pedig a gyermek szívdobogása. A hintázó gyermek a mi kis szárnyas angyalunk.

Lóbáló

Az édesanya a kisgyermek előtt valamilyen kis tárgyat kezd lóbálni, közben ezt énekl:

The image shows a musical score for the song 'Lóbáló'. It is written on a single staff in G major (one flat) and 2/4 time. The melody consists of three measures. The first measure contains the notes G4, A4, and B4. The second measure contains the notes A4, G4, and F4. The third measure contains the notes E4, D4, and C4. The lyrics are written below the notes: 'Gin - gal - ló, Szent aj - tó, Nin - csen só.'

Lábát összeütögető

Az édesanya a széken vagy sámlin ülő kisgyermek előrenyújtott lábait enyhén összeütögeti, közben az alábbi versikét mondja:

| | □ |
Péter csizmája,
Samu nadrágja,

□ □ □ □
Tetűk fickándoznak benne,
Bolhák ugrándoznak benne.

A versike második felében az összeütögetés meggyorsul.

Kardöntő

Az édesanya vagy az édesapa játssza gyermekével, rendszerint ha heverésnek. Behajlított könyökét a gyermek feje mellé helyezi, úgy, hogy karja fölfelé álljon. Ezután figyelmezteti kis játszótársát:

– Vigyázz, mert dől a fa!

A kisgyerek először nem érti, miről van szó, de ha a felnőt karja egyszerűen csak rádől a fejére vagy a mellére, a következő alkalommal már igyekszik félreugorni.

A játék igen tetszik a kisgyereknek, később már kéri is:

– Apu, dőljön már újra az a fa!

Csípkedők

A kisgyerek és édesanyja kezüket tenyérrel lefelé fordítják, majd kölcsönösen egymás keze fejébe csípve s így láncot alkotva kezüket az alábbi dalocska ritmusára le-fel mozzgatják:

Csip - csip csó - ka, Add o - da a sze - ke - re - det,
 Vak var - júcs - ka, Nem ad - ha - tom o - da Hess, hess, hess!
 Tyú - kok ül - nek raj - ta,

A „Hess, hess, hess!”-re mindketten rázni kezdik a kezüket, mintha valóban tyúkokat kergetnének.

Ehhez kapcsolódó három változat:

Hess, fel a fá - ra, Jön a bí - ró ku - tyá - ja,
 Meg - esz va - cso - rá - ra.

2)

Hess le, pi - pi - kék, Visz-szük a sze - ker - két!

3)

Hess, e fü - ge - fá - ra!

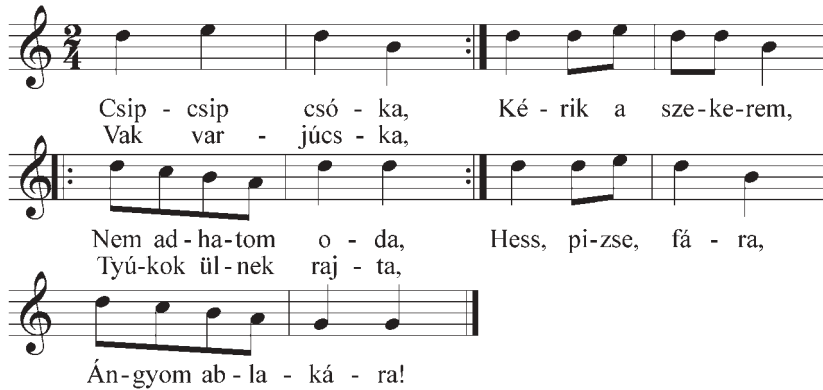
A dalocskának viszonylag sok változata él, ezért még néhányat bemutatunk belőlük.

Csip-csip csó - ka, Ko-mám-asz-szony, ad - ja o - da
Vak var - júcs - ka,

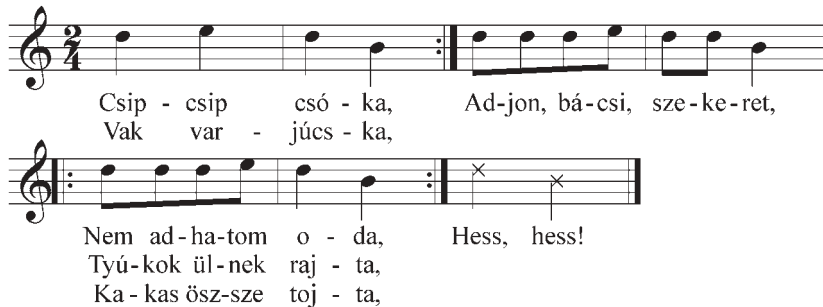
sze - ke - rét, Nem ad - ha - tom o - da,
Tyú - kok ül - nek raj - ta,

Hess le, tyú - kok, Hess,hess,hess!

Csip - csip csó - ka, Ké - rik a sze - ke - rem,
 Vak var - júcs - ka,
 Nem ad - ha - tom o - da, Hess, pi - zse, fá - ra,
 Tyú - kok ül - nek raj - ta,
 Án - gyom ab - la - ká - ra!

Csip - csip csó - ka, Ad - jon, bá - csi, sze - ke - ret,
 Vak var - júcs - ka,
 Nem ad - ha - tom o - da, Hess, hess!
 Tyú - kok ül - nek raj - ta,
 Ka - kas ősz - sze toj - ta,

Csip - csip csó - ka, A ma - da - rak esz - nek,
 Vak var - júcs - ka, Tyú - kok ve - re - kesz - nek,

Ko - mám - asz - szony ker - ge - ti, Nem a - kar - nak
 szét - men - ni. Hess!

Csip - csip csó - ka, Hess, hess, hess!
 Vak var - júcs - ka,
 Jó volt - e a
 Kis - fi - úcs - ka?
 Ha jó volt a
 Kis - fi - úcs - ka,
 Ne csípd meg őt,
 Vak var - júcs - ka.

A fentihez kapcsolódó két változat:

... Ne bántsđ őtet,
 Vak varjúcska,

A befejező négy sor változata:

... Ha nem volt jó
A fiúcska,
Vidd el őtet,
Vak varjúcska!

Bodnár Gyula írja *Életre vigyázók* c. ünnepi köszöntőjében: „Az édesanyák keze a legszebb virágszál. Naponta nyújtják át, ezerszer, ha kell. S ujjainkon, a szirmokon, mindig valami meleget, szépet, éltetőt adnak, ha felnőttünk, viharos szél ne hajlíthasson.”

Az anyai szeretet a szív kristálytisza gyümölcse, a gyermeki hála pedig a szív virága. Erről az ezerszer áldott kézről írja Dsida Jenő:

A legáldottabb kéz a földön
A te kezed, jó anyám.
Rettentő semmi, melyen álltam
Derengő élttem hajnalán.
A te két kezed volt a mentőm,
S a fényes földre helyezett...
Add ide, csak egy pillanatra,
Hadd csókoljam meg a kezedet!

Kövessük a költő példáját!

Kezet szorító

Az édesanya elkér valamit a kisgyerektől, például:

– Add ide azt a kulcsot!

Amikor a gyermek feléje nyújtja a kért tárgyat, e tárggyal együtt a gyerek kezét is megfogja, s ezt mondja:

– Engedd el a kezemet!

Esetleg még sürgeti is:

– No, engedd már el!

A kisgyerek ki akarja szabadítani a kezét. Ez rövid próbálkozás után „sikerül” is neki, ami örömmel tölti el.

Kézre csapó

Az édesanya tenyerét ráteszi a gyermek felső lábszárára, és ezt mondja neki:

– Üss rá!

A gyermek ráüt édesanyja keze fejére, s az anyja biztatására az ütést – az előbbinél erősebben – egyszer-kétszer megismétli.

Az édesanya a gyermek néhány sikeres ütése után elkapja a kezét, mire kis játszótársa a saját lábára üt. A továbbiak folyamán a gyermek már ügyel, ne-hogy ismét a saját lábára üssön.

Ökölnyitó

A kisgyermek kérésére az édesanya ökölbe szorítja az egyik kezét, és odanyújtja a gyermeknek.

A gyermek célja az, hogy erejét bizonyítva az anya ujjait egyenként kinyissa.

Rövid próbálkozás után a gyermek fáradozása sikerrel jár. Persze ehhez titokban az édesanya is hozzájárul.

Nagy élményt jelent a gyermeknek, ha ugyanezt az édesapja kezével is sikerül megcsinálnia.

Pacsít adók

Az édesanya pacsit kér a kisgyerektől; amikor a gyermek a tenyerébe csap, megfogja a kezét, s mindaddig ritmikusan rázza, míg az alábbi mondókát el nem mondja:

| | | |
Szervusz, pajtás,

□ □ | |
Kukoricahajtás,

□ □ □ |
Aki fogja kezemet,
Csókoljon meg engemet!

Persze a kisgyermek nem elégedik meg ennyivel. Újra nyújtja a kezét, s a játékot még néhányszor meg kell ismételni.

Ismétlés helyett esetleg egy másfajta kézfogás is eljátszható.

Az édesanya bal kezével megfogja a kisgyermek jobb kezét, és a következő mondókát mondja:

□ □
Krízsom-krázsom,
Csittem-csattom,

| †
Past!

A mondóka első soránál jobb kezének ujjbegyeivel húz két vonalat: az elsőt a gyűrűs- és a középső ujj közti vonalon egészen a kéz végéig, a másodikat – mely

az előbbi derékszögben keresztezi – a hüvelyk- és a mutatóujj közötti vonalon; a második sornál könyökével enyhén a gyermek tenyerébe üt, majd mutatóujjával belebök, végül a harmadik sornál tenyerével a gyermek tenyerébe csap.

A mondóka változata:

Krízsom-krázsom,
Loktom, pikkom,
Pacc!

Ez utóbbi kézfogás két mondókája – szavaikat tekintve – akár a magyar–szlovák testvéri kézfogás szimbóluma is lehetne.

Húzogatók

Az édesanya arccal maga felé az ölébe ülteti a kisgyermeket, s az alábbi dalocskára ritmusára hol maga felé húzza, hol meg engedi a térdén hanyatt dőlni:

Húzz, húzz en-ge-met, Én is húz-lak té-ge-det,
 A-me-lyi-künk le-e-sik, Az lesz a leg
 ki-seb-bik-bik-bik-bik-bik!

Az ének befejező részénél lábát kissé szétnyitja, s engedi, hogy pár pillanatig a kicsi fejfelé lógjon.

Változat:

Húzz, húzz en-ge-met, Én is húz-lak té-ge-det,
 Majd meg-lát-juk, me-lyi-künk lesz az e-rő-seb-bik.

A dalocska végén az édesanya hagyja, hogy a gyermek erősen hátradőljön, aztán egyetlen mozdulattal visszahúzza, majd eredeti ülőhelyére tornázza, miközben ezt mondja:

– Hopp! Csüccs!

E kis játékok által a gyermek lélekben és szellemben erősödik.

Fejet hajtogató

Az édesanya két tenyere között a kisgyermek fejét jobbra-balra hajtogatja, mint-ha szítálna, közben a hajtogatás ritmusának megfelelően a következő versikét énekli:

Szi-ta, szi-ta, pén - tek, Sze-re-lem-csü - tör - tők,

Dob szer - da.

A szöveg régi ráolvasó, a varázsló szertartás szövegtöredéke. A dob a pogány magyar hitvallás kelléke volt. Diószegi Vilmos Szerint „A táltosok (az ősvallás papjai) körében használatos volt egy különös erővel rendelkező dob, amelynek segítségével a táltos emberfeletti cselekedeteket tudott véghezvinni.”. A sámánisztikus varázslásban minden fordítva történt a valósághoz képest, ezért fordított sorrendben sorolták fel a hét napjait. Az egykori népszokásokra való utalással is találkozunk a szövegben. A péntek és a szerda a szerelem és a tűzhely körüli tennivalók, a csütörtök pedig az esküvőtartás egyik hagyományos napja volt.

A gyermekjátékok tengerében ki tudja, hány elsüllyedt hajó pihen. Letűnt világok ereklyéi ezek, drágagyöngyök. A néprajztudomány bűvárainak nemes feladata, hogy a mélyből a felszínre hozzák ezeket a kincseket. A mi feladatunk pedig az, hogy megtartsuk, megőrizzük őket.

Fejet ütögetők

Az alábbi játék tulajdonképpen fejet ütögető és fejet hajtogató. Az előbbi játéktól csupán abban tér el, hogy az édesanya, míg a versike első négy sorát mondja, addig a kisgyermek fejét a mutatóujjával vagy a mutatóujjával és középső ujjával felváltva ütögeti:

□ □ □ |

Török császár udvarán
Minden délben dobolják,
Ki felkőti a kardját,
Annak adja a lányát.

□ □ | |

Szita, szita, péntek,
Szerelemcsütörtök,

| | | †

Dob szerda.

Kimondottan fejet ütögető játék, amikor az édesanya így szól a kisgyerekekhez:

– Esik az eső.

Aztán ujjait le-fel mozgatva ütögetni kezdi a kisgyerekek fejét, hol lassabban, hol gyorsabban, mintha a szabad ég alatt esőcseppek hullanának fedetlen fejére.

Máskor meg az édesanya tréfásan így szól a gyerekekhez:

– Gyere, törünk tojást!

A kisgyerekek kíváncsian odamegy, mire az anya ujjait egybetéve tojás alakot formál a kezéből, s ujjbegyeit enyhén a gyermek feje búbjára koppantja. A „fel-tört tojást” most végigcsurgatja a gyermek fején, úgy, hogy ujjait szép lassan szétnyitva mindaddig nyomja lefelé, míg tenyere a gyermek fejére nem simul.

Orrot nyomkodó

Ha a kisgyermek valami vitathatót mondott, állításának igazságáról az édesanya az alábbi játékos módon szerez bizonyosságot. Felszólítja a gyermeket:

– Mutasd az orrod! Ha puha, akkor nincs igazad.

Aztán mutatóujjával megnyomkodja a kisgyermek orrát. Ha azt akarja, hogy a bizonyágkeresés igenlő eredményű legyen, a kisgyermek orrát kissé felfelé nyomja, ha a gyermeknek nem szándékozik igazat adni, akkor lefelé. Persze a fortélyról a gyermek nem tud semmit.

Aztán kijelenti:

– Nincs igazad. Puha az orrod.

Vagy:

– Ennek a gyerekeknek igaza van. Kemény az orra.

Térdén lovagoltatók

Szavakkal le sem lehet írni, milyen boldogsággal töltik el a kisgyermeket a képzeletbeli utazások az édesanya vagy az édesapa térdén.

Az édesanya a kisgyermeket arccal maga felé fordítva a térdére ülteti, s kezét megfogva a következő dalocska negyed értékeire lovagoltatja:

Gyi, te fa-kó, gyi, te szür-ke, Gyi, két lo-vam, fus-sa-tok,
Gyor-san, gyor-san a fá-lu-ba, Ott kap-tok majd ab-ra-kot!

További lovagoltató mondókák:

□ □
Gyi, te szürke,
Gyi, te fakó

□ |
Miskolcra,

□ □
Ugrass föl a

□ |
Kis polcra!

†γ †γ □ □ |
 Gyi, gyi, gyi fakó
 □ □ †γ
 Újvárba,
 □ □ □ †γ
 János-napi vásárba,
 □ □ □ □
 Megmondom a kapitánynak,
 Hogy vegyen be katonának,
 †γ †γ □ □ |
 Gyi, gyi, gyi fakó
 □ □ †γ
 Újvárba,
 □ □ □ †γ
 János-napi vásárba!

Ennek változata:

□ □ | □ □ |
 Gyi, cocó, Újvárba,
 □ □ □ |
 János-napi vásárba,
 □ □ □ □
 Megmondjuk a kapitánynak,
 Hogy vegyen be katonának,
 | †

Hopp!

| | □ |
Kipp-kopp, kalapács,

□ □ □ |
Kicsi kovács, mit csinálsz?
Sárga lovad patkolom.

□ □ □ □
Uccu, pajtás, ülj fel rája,
Úgyis te vagy a gazdája,

| †
Hopp!

Az édesanya a térdén lovagoltatott kisgyereknek az alábbi dalocskát énekl:

Pa - ri - párn cso - da - szép pej - kó,
He - gyen át, vi - zen át vág - tat,

I - de lép, o - da lép, hej - hó!
Nem a - dom, ha i - gérsz szá - zat.

Sok kellemes pillanatot szerezhet az édesanya gyermekének a következő lovagoltatóval is:

| □ | □ | |
 Így lovagolnak a hölgyek,
 Az urak gyorsabban mennek.

□ □ □ □
 A parasztok így dőcögnek,
 A huszárok így röpülnek,

| | | |
 Hipp-hopp, hipp-hopp!

Az első sornál az édesanya lassan mozgatja a térdét, a második sornál gyorsabban, a harmadiknál egész lassan, közben oldalra billegtetni a gyereket (balra, jobbra, majd ismét balra és vissza középre), a negyedik sornál térdét erőteljesen mozgatva a lovaglást vágatássá fokozza, a befejező sornál pedig a gyermeket már a levegőbe dobálja.

| | □ |
 Hót, hót, katona,

□ □ □ |
 Mind lepotyog baracka,

□ □ □ □
 Szedjed, szedjed, kis Marika (v. más),

□ □ □ |
 Neked is jut belőle.

A gyermek mozgatása most a baracknak a fáról való lerázását jelképezi.

Nyakban lovagoltató

Az édesapa a nyakába ülteti a kisgyereket, s ide-oda járkálva ismételteti:

Gyi, po - có, gyi, gyi, gyi!

Ugyanezt mondja az édesanya az asztal, szék stb. sarkába kapaszkodó és lábával egy helyben rugózó kisgyerekek is. Kedveskedve még meg is toldja:

– Gyi, gyi, gyi, gyi, gyi, gyi, gyi!

Nyakba csímpaszkodó

Ha a kisgyermek az édesanyja nyakába csímpaszkodik, az így szól hozzá:

– Majom a fán!

Ha elengedte a nyakát, ezt mondja:

– Lement a majom a fáról.

Nyakkvágók

Az édesanya az alábbi dalocskát énekli a kisgyerekeknek:

Dú - dú, Víz - ke - le - ti bú - csú,
 El - jön - nek a Ja - ka - bok, Nyissz - nyassz!
 Le - vá - g - ják a nya - ka - dot,

A dalocska végén néhányszor végighúzza tenyerének élét a kisgyerek nyakán.

Változat:

Ci - ni - ci - ni, dú - dú, El - hí - vat - juk Ja - ka - bot,
 Víz - ke - le - ti bú - csú,
 Le - vá - gat - juk nya - ka - dot.

A dalocska után az édesanya „megcsigázza” a kisgyerek nyakát, és ezt mondja:

– Nyiszi, nyiszi, nyiszi, nyaka!

Vagy:

– Nyiszi nyakát!

Tenyércsiklandozók

Az édesanya kisgyermekének a tenyerére mutatóujjával köröket rajzol, közben az alábbi mondókákat mondja vagy éneкли:

Kere-kere gombocska,
Hová fut a nyulacska?

Ide, ide, ide, ide!

Az utolsó – egy lélegzetvétellel mondott – sornál a kisgyermeket a hóna alatt vagy a nyakánál, esetleg mindig más és más helyen megcsiklandozza.

Kere-kere gombocska,
Hová megy a nyulacska?

Erdőbe, fák alá,

Tenedek a hónod alá!

□ □ □ |
Kere-kere gombocska,

□ □ □ □ |
Hová szalad a nyulacska?

□ □ □ □ □
Lukába, lukába, lukába!

Ke - re - kecs - ke, gom - bocs - ka, Er - re van egy
Mer - re fut a nyu - lacs - ka?

u - tacs - ka, Ar - ra fut a nyu - lacs - ka!

□ □ □ |
Kerekecske, gombocska,
Merre megy a nyulacska?
Nem messzire, csak ide,
Katinak (v. más) a kezibe!

□ □ □ |
 Kerekecske, gombocska,
 Merre fut a nyulacska?
 Ott van egy kis lukacska,
 □ □ □ |
 Ide szaladt a nyulacska!

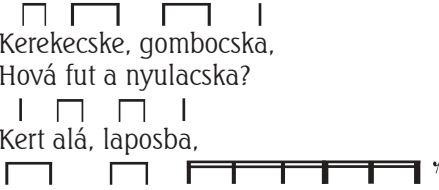

□ □ □ |
 Kerekecske, gombocska,
 □ □ □ |
 Hová szaladt a nyulacska?
 □ □ □ |
 Nem látta a bácsika,
 □ □ □ |
 Ide szaladt a bokorba!

□ □ □ |
 Kerekecske, gombocska,
 □ □ □ |
 Hová szaladt a nyulacska?
 | □ □ |
 Erdőbe, bokorba,
 □ □ □ □ □ ♪
 Ide, ide, ide!

 Kerekecske, gombocska,
 Hová fut a nyulacska?
 Kert alá, laposba,
 Onnan meg a lyukba, lyukba, lyukba!

 Kerekecske, gombocska,
 Hova fut a nyuszika?
 Ide, ide, kuliba!

Ke - re - kecs - ke, gom - bocs - ka,
 Domb - ol - da - lon lu - kacs - ka,

A befejező sornál az édesanya – a gyermek tenyeréből kiindulva – ujját hirtelen végighúzza a gyermek testén, közben ezt mondja:

Oda fut a nyulacska!

Az édesanya a kisgyermek testére mutatóujjával köröket ír, aztán ujját odább húzza, megáll, újra egy kört ír le, majd ujját ismét útnak indítja, most már a kisgyermek nyaka felé, onnan pedig le a gyermek tenyerébe. Közben az alábbi versikét mondja:

□ □ □ |
 Kerekecske, gombocska,
 Hova fut a nyuszika?
 Ide futott, itt megállt,
 Egy karikát itt csinált.
 Erre futott, erre be,
 A kisbaba kezébe!

□ □ □ |
 Keringőcske, gombocska,
 Itten van egy utacska,
 □ □ □ |
 Ide szalad a nyulacska!

□ □ □ |
 Kerekecske, dombocska,
 Ott szalad a nyulacska!

A következő mondókát mondva az édesanya megjátssza az elmesélt cselekményt:

□ □ □ |
 Kerekecske, kutacska,
 Volt egy kicsi dombocska,
 Dombon állt egy házikó,
 Házikóban ládikó,

Ládikón egy kerek tálca,
A tálcán meg öt pogácsa.

Arra járt az egérke,
Mind megette ebédre!

Az 1. sornál a gyermek tenyerébe mutatóujjával köröket ír, a 2. sornál megáll a hüvelykujj alatti „dombocskán”, a 3. sornál néhány vonallal házikót rajzol, a 4. sornál ládikót, az 5. sornál egy tálcat, a 6. sornál ujjbeggyel ötször a képzeletbeli tálcára bök, a 7. sornál ujjával végigkanyarog a gyermek tenyerén, s végül a 8. sornál a „tálca” mellett kikötve a gyermek kis kacsóját a tenyerébe zárja.

Az ízelítőül bemutatott mondókák színpompás rajzása, változataik elbűvölő gazdagsága csodálatra késztet. Sütő András a Toldiban nyelvünk erdőzúgását hallgatta; gyermekeink hallják meg a mondókákban és dalocskákban nyelvünk erdejének lombsusogását és madáracsicsergését.

Kevergető

Az édesanya a kisgyermek jobb kezét megfogva – mintha főzőkanalat tartana – először jobbra, majd balra köröket ír le vele a gyermek bal tenyerére. Közben énekel:

Kis Ka-ti fő - zi az e - bé - det.

Ke-ve - ri, ke-ve-ri, Min-dig jobb-ra ke-ve-ri.
Ke-ve - ri, ke-ve-ri, Min-dig bal - ra ke-ve-ri.

Ujjasdik

Az édesanya a hüvelykujtól a kisujj felé haladva, megfogja a gyermek ujjait, s mindegyikre mond egy-egy sort, a befejezéskor pedig enyhén megrázza a csöpp-ség kisujját:

 Ez elment vadászni,

 Ez meglőtte,

 Ez hazavitte,
 Ez megsütötte,

 Ez a icike-picike meg megette!

A befejező sor változata:

 Ez a kicsinkó gúzsmacska megette!

Egy másik hasonló játékkal szintén nagy örömet szerezhet az édesanya gyermekének. Megfogja a kisgyermek egyik kezét, és mondja:

Édesanya főzött kását,
 Ennek is adott,
 Ennek is,
 Ennek is,
 Ennek is,
 A legkisebbiknek nem jutott.
 Ment... ment, ment... csingilingi!

A mondóka második soránál behajlítja a kisgyermek hüvelykujját, a további soroknál pedig sorra a többit is, a kisujj kivételével. Az utolsó sornál az anya saját mutatóujjával a gyermek karján vagy mellén lépegetve elindul a gyermek arca felé, s a mondóka befejező szavára hüvelyk- és mutatóujjával enyhén megrázza a kisgyermek orrát.

S a gyermek kacaja is úgy hangzik, mint a csingilingi.

Ujjal lépegető

Az édesanya az alábbi mondatot ismételve – annak negyed értékeire – hüvelyk- és mutatóujjával tetszés szerinti irányban lépeget a gyermek testén, s időnként megcsiklandozza:

□ |
Megy a pók...

Később már ugyanígy játszik a kisgyermek az édesanyjával.

Ujjal fúró

Az édesanya előrenyújtja mutatóujját, s megkérdezi kis játszótársától:

– Tudod, hogy megy a fúró?

Aztán ujjával „belefúr” a kisgyermek testhajlataiba, mire az sikongat a csiklandozástól.

Hátat bökögető

Az édesanya a kisgyermek hátát az alábbi mondóka ritmusára ujjainak begyével enyhén megbökögeti, majd a mondóka utolsó szavánál – melyet nyomatékosabban ejt ki – a bökést erősebben hajtja végre:

 Találd ki, hogy melyik ujjal böktém meg?!
 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

A gyermeknek rá kell mutatnia édesanyjának arra az ujjára, amelyikkel az utolsó (7.) bökést végezte. Ha sikerül eltalálnia, ezt boldogan veszi tudomásul. A játékot addig ismétlik, míg meg nem unják.

Fityísz mutató

Az édesanya, miközben a kisgyermek egyik kezén az ujjakat sorban megfogja, a következő kérdéseket adja fel:

– Mit kívánsz (v. kérsz) elsőnek? – (A hüvelykujjat fogja. Néha a kérdést alkalomhoz köti, például: – Mit kívánsz karácsonyra elsőnek?)

A válasz tetszés szerinti, például:

– Egy jó nagy tábla csokit.

– Mit kívánsz másodiknak? – (A gyermek mutatóujját fogja.)

– Hajas babát. – (A gyermek mutatóujját a hüvelykujj külső oldalára hajtja.)

– Mit kívánsz harmadiknak? – (A középső ujjat fogja.)

– Egy csokor virágot. – (A gyermek középső ujját a hüvelykujj belső oldalára hajtja, s ezzel a gyermek ujjait olyan helyzetbe juttatja, hogy a kezével fügét mutat; persze a gyermek ezt nem veszi észre, mert a kérdések elterelik a figyelmét.)

– Mit kívánsz negyediknek? – (A gyűrűsujjat fogja.)

– Egy kopasz verebet. – (A gyűrűsujjat a középső ujj mellé hajlítja.)

– Mit kívánsz ötödiknek? – (A kisujjat fogja.)

– Egy nagy tányér süteményt. – (A kisujjat is a többi mellé hajlítja.)

– Ilyen fityísz, ni! (Vagy: Ezt kapsz, ni!) – mondja az édesanya, miközben a gyermeknek – annak nem csekély meglepetésére – saját kezével fügét mutat.

Ehhez hasonló játék, amikor az édesanya a kisgyermek kezét ökölbe zárja. Ezután a gyermek mutatóujjára szorított hüvelykujját oldalra húzza, és ezt mondja:

– Kinyitom az ajtót...

Ugyanezt teszi a mutatóujjával is:

– Kinyitom az ablakot...

Ezután a hüvelykujját ráhajlítja a középső ujjára:

– Becsukom az ajtót...

S végül a gyermek mutatóujját ráhajlítja a hüvelykujjára:

– Becsukom az ablakot.

Ezután az édesanya nagy-nagy „meglepetéssel” mutatja a gyermeknek, hogy kis kezezcskéjével fityísz mutat.

Az előbbiekkal rokon, nagyon kedves játék a következő is.

Az édesanya összekulcsolja a kezét oly módon, hogy jobb kezének középső ujját a markába hajlítja, jobb kezének mutatóujját bal kezének középső és mutatóujja közé teszi, s így az elrejtett ujj helyét eltünteti. Ekképpen összekulcsolt kezét a gyermek felé nyújtja, és ezt mondja:

– Kopogjál be, ki lakik itt?

Vagy:

– Kopogjál be, és mondd azt, hogy „otthon van valaki”?

A felszólításnak engedelmeskedve a gyermek megkopogtatja a „házat”. Erre az édesanya kinyitja a markát, és az eddig rejtve tartott ujját ide-oda mozgatva ezt mondja:

– Csingilingi!

S az önfeledten báméskodó kis csingilingi ajkán – az édesanya kezéből alkotott csingilingit látva – megszólal a csilingelő hang: csingilingi, csingilingi...

A világ legszebb harangja, legcsodálatosabb csengettyűje az édesanya keze. S a világon a legszebb csengettyűhang a kisgyermek kacagása.

Az erdélyi Faragó József és Fábián Imre által közzétett *Bihari gyermekmondókák* c. könyv előszavában a gyermekmondókákról a következő gyönyörű szép gondolatokat olvashatjuk: „Ha a népköltési műfajokat megszemélyesítenők, akkor a gyermekmondóka valamilyen kis Hamupipőke volna; míg méltán közismert és közkedvelt rangos-neves bátyjai és nővérei, mint például a népmese vagy a népballada, fényes királyúrfiként táltos paripákon vitézkednek vagy ragyogó királykisasszonyként hatlovas hinton csodálatják magukat, addig ő a maga gyermeki maszatosságával és egyszerű ruhácskájával a tűzhely hamujában vagy az út porában játszadozik.”

Vegyük elő száműzetésben élő játékainkat! Olyan kincsek ezek, melyekkel be-
aranyozhatjuk fiaink és leányaink gyermekkorát. Elsősorban Önökön, édesanyákon múlik, hogy a kis Hamupipőkéből egyszer királylány legyen.

Tartalom

Drága Édesanyák!	5
Altatók	7
A baba kocsiból való kiemeléskor	19
Puszit adó	20
Ölelgető	21
Berregtető	22
Pukkantó	23
Fejközelítő	24
Tüsszentő	25
Szélfújó	26
Rejtegetők	27
Pancsoló	28
Fürdető	29
Csücsülgető	30
Álltatók	31
Jártatók	32
Sétáltatók	34
Vigasztaló	36
Öltöztető	37
Kézbillegtető	38
Búcsút integető	39
Kézforgató	40
Bújócska	41
Fogócskák	42
Hangremegtető	43
Zümmögő	44
Gágogó	45
Meleget fújó	46

Füttyel helyettesítő	47
Táncoltatók	48
Háton hordozók	50
Lábfejen hordozó	51
Előrelendítők	52
Magasba dobáló	53
Felismerő	54
Félreküldő	55
Etetgetők	56
Hátba ütögető	59
Kopogtató	60
Lábasdi	61
Fenekveregető	62
Testre csapó	63
Tapsoltatók	64
Arcmutogatók	67
Arcsimogató	70
Hajhúzgáló	71
Hajban turkáló	72
Homlok-összekoccantók	73
Karon hintáztatók	74
Lábfejen hintáztató	76
Hintázók	77
Lóbáló	82
Lábát összeütögető	83
Kardöntő	84
Csipkedők	85
Kezét szorító	90
Kézre csapó	91
Ökölnyitó	92
Pacsit adók	93
Húzogatók	95

Fejet hajtogató	97
Fejet ütögetők	98
Orrot nyomkodó	99
Térden lovagoltatók	100
Nyakban lovagoltató	104
Nyakba csimpaszkodó	105
Nyakvágók	106
Tenyércsiklandozók	107
Kevergető	113
Ujjasdik	114
Ujjal lépegető	116
Ujjal fúró	117
Hátat bökögető	118
Fityiszt mutató	119

Gágyor József
ÉDES KINCSEM, KIS VIRÁGOM

Első kiadás

Felelős kiadó: Hodossy Gyula

Felelős szerkesztő: Kulcsár Ferenc

Kottagrafika: Huszár Ágnes

Borítóterv: Juhász R. József)

Nyomdai előkészítés: Kalligram Typography Kft, Érsekújvár

Nyomta:

Kiadta: Lilium Aurum, Dunaszerdahely – Dunajská Streda, 2006

ISBN